

הבעל יכולים להפך את נדריה. ויש לתמוה מה תלמוד לומר – מה
מלמדנו הכתוב, והלא היא מוצאה מקבל רשות האב בעת נישואיה
ופשוט הדבר שהוא אינו מפר נדריה, והיא מוצאה גם מקבל רשות
הבעל לאחר שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, ופשוט שגם הוא אינו
מפר את נדריה. אלא צריך את הפסוק לאופן זה, הרי שפסוק האב
את בתו הנערה המאורסת לשלוהי הבעל להשיאה לו, או שפסוקו
אותה שלוהי האב לשלוהי הבעל, ונתאמר אף נתגרשה בדרך
בטרם הגיעה לרשות הבעל. לולא הפסוק איני יודע היאך אני
קורא בה, כלומר לאינו רשות היא שייכת לענין הפרת נדרים, האם
לאחר המסירה היא נחשבת עדיין בבית אביה של זו ואביה מפר
נדריה, או שעל ידי המסירה היא שייכת לבית בעלה של זו. אלא
בא הכתוב לומר לה, שבמסירה לשלוהי הבעל נדריה יקומו
עליה, דהיינו שהיא יוצאת מרשות האב ונכנסת לבית בעלה,
וכשמת או גירשה אינה חוזרת לרשות אביה, שבין שפצחה שעה
אחת מרשות האב שוב אינו יכול להפך. מוכח מדברי התנא דבי
רבי ישמעאל שהנישאת לבעל ומת, פשוט הדבר שאף נערה אינה
חוזרת לרשות בית אביה לענין הפרת נדרים, ואם כן אין צורך
ללמוד זאת מיתור תיבת 'מלחם', ולכן דרשו מתיבת 'מלחם'
שאינה חוזרת לחזה ושוק.
הגמרא מביאה מקור נוסף שבת כהן אינה חוזרת לחזה ושוק: רב
ספרא אמר, נאמר (ויקרא כג א) 'מלחם אביה תאכל', ומשמע שחזרת
דווקא ללחם דהיינו לתרומה, ולא לבשר של חזה ושוק.
הגמרא מביאה מקור אחר: רב ספרא אמר, נאמר (שם) 'מלחם אביה
תאכל', ומשמע שחזרת ללחם תקנו לאביה – שהוא קניינו של
אביה וממנו, פירש לחזה ושוק שהם קרבנות דמשלחן נביה
קא זכו – שהם מתנות הנתינות לכהנים משולחן המלך ואינם ממון
כהנים.
הגמרא מביאה מקור נוסף: רבא אמר, נאמר (ויקרא יד) 'ואת חזה
התנופה ואת שוק התרומה תאכלו וגו' אתה ובניך ובנותיך אתה,
יש לדייק מתיבת 'אתה', שדווקא בזמן ששבנותיך היו כל העת
אתה ולא כשנישאו לזרים.
הגמרא מביאה אופן שאשה חוזרת לאכול בחזה ושוק: אמר רב
אדא בר אבהו, תנא – שנינו בברייתא, כשהיא [בת כהן] חוזרת
לבית אביה לאחר שנישאת לזר ומת או גירשה ואין לה בן ממנו,
חוזרת לתרומה, ואינה חוזרת לחזה ושוק. אבל בת ישראל שנישאה
לכהן ומת ויש לה ממנו בן ונישאת לישראל ומת ואין לה ממנו בן,
וחוזרת לאכול בתרומה בשביל בנה מהכהן, חוזרת אף לחזה ושוק.
הגמרא מקשה על הדין השני בברייתא: אול רב פירכי אמר
לשמעוןא זו קמיה דרב אשי, אמר לו רב אשי בתמיה, והלא מהיבא
קא פתרינא – מהיכן נלמד עיקר דין זה שבת ישראל שאכלה
תרומה מחמת בנה הכהן ונפסלה בנשואיה עם זה, כשהיא יוצאת
מהזר, חוזרת לאכילת תרומה מחמת בנה. מדרשת 'ובת' בפסוק
'ובת כהן' וגו' שעוסק בחזרת בת כהן לבית אביה, ואם כן מי עדיף
לה מינה – וכי יתכן שבת ישראל האוכלת מחמת בנה הכהן שדינה
נלמד מריבוי תהיה עדיפה מבית כהן שאוכלת מחמת אביה.
מתרצת הגמרא: היום בתיבי מיעוטי – בבית כהן החוזרת לבית
אביה נאמרו כל המיעוטים שהובאו לעיל שמהם למדים שאינה
חוזרת לחזה ושוק, אבל קא – בבית ישראל החוזרת לאכול
בשביל בנה, לא בתיבי מיעוטי, ולכן חוזרת גם לחזה ושוק.
שנינו במשנה: בת כהן שנישאת לישראל וכו', לא תאכל בתרומה,
מת ולה הימנו בן לא תאכל בתרומה וכו', מת בנה מישראל חוזרת
לבית אביה, ועל זו נאמר (ויקרא כב א) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה
מלחם אביה תאכל'.
מביאה הגמרא שני אופנים שאף שאין לה זרע אינה חוזרת לבית
אביה: תנו רבנן, ממה שנאמר (שם) 'ושבה אל בית אביה' דרשו פירש
לשומרת יבם – אם זקוקה ליבום על ידי אחי המת, אינה חוזרת
לאכול תרומה מחמת אביה, לפי שלא מתקיים בה הפסוק 'ושבה
אל בית אביה', שהרי היא קשורה ביבם. וממה שנאמר (שם)
'כנעוריה' דרשו פירש למעורבת. כלומר, אם היא יקנית כבימי

בת כהן שנישאת לישראל לא תאכל בתרומה, לפי שבעלה הזר
פוסלה מלאכול בתרומה. מת בעלה הישראל וליה הימנו בן, עדיין
לא תאכל בתרומה, מפני שגם בנה הזר פוסל אותה מלאכול
בתרומה. חזרה אותה אשה ונישאת ללוי, תאכל במעשר מחמת
בעלה. מת הלוי וליה הימנו בן, תאכל במעשר אבל לא בתרומה לפי
שבנה פוסלה. חזרה אותה אשה ונישאת לכהן, תאכל בתרומה
מחמת בעלה אף שיש לה בנים זרים מבעלה הקודמים. מת הכהן,
וליה הימנו בן, תאכל בתרומה מחמת בנה, מפני שבנה הכהן מאכיל
את אמו בתרומה. מת בנה שנולד לה מכהן לא תאכל בתרומה,
אבל במעשר היא מותרת מחמת בנה מבעלה הלוי. מת בנה מלוי
לא תאכל במעשר, לפי שבנה שנשאר לה מהישראל פוסלה
מאכילת מעשר. מת בנה מישראל חוזרת לבית אביה ואוכלת
בתרומה, ועל זו נאמר (ויקרא כב א) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה
מלחם אביה תאכל'.

נמרא

שנינו במשנה שבת ישראל שדינה נשואה לכהן ויש לה בן ממנו,
ואחר שמת בעלה נישאת ללוי, כאשר הלוי מת והשאר אחריו בן,
אוכלת במעשר מחמת הבן אבל לא בתרומה. והוסיפה המשנה:
מת בנה מלוי תאכל בתרומה מחמת בנה מהכהן, שואלת הגמרא:
דקורא אכלה משום בנה, מנין – בת ישראל שהותרה באכילת
תרומה מחמת בנה שנולד לה מכהן, ונפסלה מתרומה כשנישאה
ללוי, מנין לנו שבמותו חוזרת לאכול תרומה, מחמת בנה הכהן.
משיבה הגמרא: אמר רבי אבא אמר רב, 'בת' 'ובת'. כלומר, נאמר
בפסוק (שם) 'ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וגו' ושבה אל בית
אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל, מיתור האות וא' במלת 'ובת'
למדים שגם בת ישראל שאכלה תרומה מחמת בנה הכהן, ונפסלה
כשנישאה לזר, במות הזר חוזרת לאכול מחמת בנה הכהן.
מבשרת הגמרא: כמאן – כמו איזה תנא סוברת משנתנו שלומדת
הלכה מיתור האות וא', האם פירי עקיבא פירי ווי – שדורש
אותיות וא' יתירות שבתורה, ולא כחכמים שאינם דורשים יתור
אותיות וא'. משיבה הגמרא: אפילו תימא רבנן, פולא – כל התיבה
'ובת', קרא יתירא הוא, ותיבה שלמה מיותרת גם חכמים מודים
שיש לדורשה.
תנו רבנן, בת כהן שנישאת לזר, כשהיא חוזרת לבית אביה אחר
שהתאלמנה או התגרשה, חוזרת לאכילת תרומה, ואינה חוזרת
לאכילת חזה ושוק הניתנים לכהנים מקרבנות קדשים קלים.
הגמרא מבשרת מהיכן למדים דין זה: אמר רב חסדא אמר רבינא
בר שילא, מאי קרא, שנאמר (שם כב א) 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר
היא בתרומת הקדשים לא תאכל', 'תרומה' מלשון 'הרמה', והיינו
שפמרים מן הקדשים, דהיינו חזה ושוק המורמים מבשר הקדשים,
אם נישאה לאיש זר לא תאכל מהם לעולם, אף כאשר תחזור
לבית אביה.
הגמרא מביאה מקור נוסף: רב נחמן אמר בשם רבה בר אבהו,
למדים דין זה מהפסוק (שם כב א) 'ושבה אל בית אביה כנעוריה
מלחם אביה תאכל'. 'לחם' משמעותו כל סוגי המאכלים, ויש
לדייק 'מלחם' ולא כל לחם, והיינו פירש לחזה ושוק, שאינה אוכלת
מהם.
מקשה הגמרא על דרשת רבה בר אבהו: מתקין לה רמי בר חמא,
מנין לה שתיבת 'מלחם' באה למעט חזה ושוק, אימא פירש להפטר
נדרים, שנערה שנישאה ומת בעלה או גירשה וחזרה לבית אביה
ונדרה שלא תהנה מלחמו, אף שלגבי אכילת תרומה בבית כהן
חוזרת לרשות אביה, לענין הפרת נדרים אינה חוזרת לרשות
אביה, ואין הוא יכול להחיר את נדרה.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, כבר פסקת ופסק את הדין תנא דבי
רבי ישמעאל כדבר פשוט ואין צורך בדרשה מיוחדת על כן,
שאין האב מפר נדרי בתו הנערה שנתאלמנה או נתגרשה ולא
חילק בין בת ישראל לבין בת כהן. דתנא דבי רבי ישמעאל, נאמר
בפסוק (במדבר ל א) 'ונדר אלמנה וגרושה וגו' יקום עליה ואין האב או

1 נעוריה, שבה אל בית אביה, ואם אינה כימי נעוריה אלא מעוברת,
2 לא תשוב.
3 שואלת הברייטא: מדוע צריך פסוק ללמד שמעוברת אינה חוזרת,
4 וְהָלָא דִּין הוּא – יש ללומדו מקל וחומר, ומה בַּמָּקוֹם שֶׁלֹא עָשָׂה וְלָד
5 מִן הָרָאשׁוֹן בְּיָלֵד מִן הַשְּׁנִי לְפֻטְרָהּ מִן הַיִּיבּוּם, כלומר, אם נישאת
6 לאחד וילדה לו בן ונתאלמנה ונישאה לאחר ומת בלי בנים, לא
7 מתחשבים בבנה מבעלה הראשון לפוטרה מיבום, אלא צריכה
8 להתייבם לאח של בעלה השני, ואף על פי כן עָשָׂה לגבי יבום עוֹבֵר
9 בְּיָלֵד, שאם נתעברה ועדיין לא ילדה פטורה מיבום, ואם כן מוכח
10 שלעובר יש יותר כח מבן של בעל קודם, שהרי בשני המקרים אין
11 בן לפנינו, ואף על פי כן עובר פוטר מיבום ובן של בעל קודם אינו
12 פוטר, אם כן, בַּמָּקוֹם שֶׁעָשָׂה וְלָד מִן הָרָאשׁוֹן בְּיָלֵד מִן הַשְּׁנִי לְפֻטְרָהּ
13 מִן הַתְּרוּמָה, כלומר, שיש כח לולד מבעל קודם לפסול מתרומה,
14 שהרי בת כהן שנישאה לישראל וילדה לו בן ונתאלמנה או
15 נתגרשה ונישאה לישראל אחר ומת בלי בנים, בנה מבעלה
16 הראשון פוסלה עדיין מאכילת תרומה, אֵינּוּ דִּין שֶׁנַּעֲשֶׂה עוֹבֵר
17 בְּיָלֵד, לענין שלא תחזור המעוברת לבית אביה לאכול בתרומה,
18 ומדוע הוצרכה הברייטא לדרוש זאת מ'כנעוריה'.
19 משיבה הברייטא: לֹא – אין ללמוד דין זה מקל וחומר, כיון
20 שאפשר לפרוך ולומר מֶה לִי – מה נותן לי הדין שֶׁעָשָׂה עוֹבֵר בְּיָלֵד
21 לְעֵנֶן יִיבּוּם, כלומר, שלענין יבום יש כח בעובר לפטור מיבום, הלא

22 שם הסיבה היא משום שמצינו שהתורה לא הצריכה שיהא לה בן
23 חי לפנינו כדי לפוטרה, שֶׁהָרִי עָשָׂה הכתוב בנים מְתִים פְּחִיִּים – שאם
24 בשעת מות הבעל היה לו בן ואחר כך מת, פוטר את אמו מיבום
25 כאילו הוא חי, וכי משום כך נַעֲשֶׂה עוֹבֵר בְּיָלֵד גם לְעֵנֶן תְּרוּמָה,
26 שֶׁלֹא עָשָׂה בה הכתוב בנים מְתִים פְּחִיִּים, שהרי אם מת בנה
27 מישראל חוזרת לאכול בתרומה, ומוכח שלפסול מתרומה צריך
28 שיהיה הבן מהישראל חי לפנינו, ואם כן היה מקום לומר שגם
29 עובר לא יפסול, תִּלְמֹד לֹמֵר – מלמדנו הכתוב 'בְּנִעֻרֶיהָ' פָּרַט
30 לְמַעֲוָבֶרֶת, שגם עובר פוסל.
31 מבארת הגמרא: וְאִיצְטְרִיךְ לְמַכְתֵּב מְעוֹבֶרֶת וְאִיצְטְרִיךְ לְמַכְתֵּב וְזָרַע
32 אֵין לָהּ – צריך לכתוב את הדין שאינה חוזרת, בין בעובר ובין
33 בילוד, ואי אפשר היה ללמוד זה מזה, דְּאֵי כְתֵב רַחֲמָנָא וְזָרַע אֵין
34 לָהּ, היינו טועים לומר שדווקא בילוד אינה חוזרת משום דְּמַעֲיָקְרָא
35 כשהיתה בבית אביה, היתה חַד גּוֹפָא – גוף אחד והיתה שייכת
36 למשפחת כהונה, וְהַשְׁתָּא – ועתה שילדה יש לפנינו תְּרֵי גּוֹפֵי – שני
37 גופים, ומאחר שהבן שייך למשפחה ישראלית הוא מקשר אותה
38 למשפחת ישראל, אֲבָל מְעוֹבֶרֶת, דְּמַעֲיָקְרָא חַד גּוֹפָא וְהַשְׁתָּא היא
39 גם חַד גּוֹפָא שהרי העובר הוא חלק מגופה, אֵימָא שאין לה קשר
40 למשפחה ישראלית, וְתִיכּוּל, צְרִיכָא – לכן צריך פסוק מיוחד למעט
41 מעוברת. וְאֵי כְתֵב רַחֲמָנָא רַק מְעוֹבֶרֶת, היינו אומרים שדווקא
42 עובר פוסל, משום דְּמַעֲיָקְרָא גּוֹפָא

יבמות דף פז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזר והדר" (ליום שלישי) קנט

לכן מהבעל הראשון לפטורה מן היבום. השיב לו רבא: תלמוד
לומר – מלמדנו הכתוב האמור ביבום 'ובן אין לו', שאם אין זרע
למת צריכה להתיבם כדי להקים לו שם, והא אין לו – והרי אין
למת זרע, ולכן אין האשה נפטרת מיבום.
עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: ולא נעשה וְלָד מִן
הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני לפוטלה מתירומה, ונלמד זאת
מִקֵּל וְחוֹמֶר מיבום, ומה בְּמִקְוִים וְיָבוֹם] שְׁעֵשָׂה בו הכתוב בנים
מִתִּים בְּחַיִּים לְפִטְרָה מִן הַיָּבוֹם, ומאידך לא עָשָׂה בו הכתוב וְלָד
מִן הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני, לפטורה מיבום, נמצא שכן
שמת יש לו יותר כח מבן של בעל ראשון, מִקְוִים וְיָבוֹם] – תרומה] שְׁלֹא
עָשָׂה בו הכתוב בנים מִתִּים בְּחַיִּים לְעֵינֵי הַתְּרוּמָה, ואין כח
בבן שמת לפוטלה מתרומה, אִינוּ דִּין שְׁלֹא נַעֲשֶׂה בו וְלָד מִן הבעל
הראשון בְּיָלָד מִן השני, ולא יהיה כח לבן מהבעל הראשון לפוטלה
מתרומה. השיב לו רבא: תלמוד לומר 'וְזָרַע אִין לָהּ, וְהָא יֵשׁ לָהּ,
ולכן היא נפטלת מאכילת תרומה.

הדרן עלך יש מותרות

פרק עשירי – האשה רבה

הפרק שלפנינו עוסק בדין אשת איש שהיתה סבורה שמת בעלה,
ומחמת כן נישאה לאחר, ולבסוף הוברר שבעלה חי. וכן יבואר בו
דין איש שהיה סבור שמתה אשתו ומחמת כן נשא את אחותה,
ולבסוף הוברר שאשתו חיה ואחותה היתה אסורה עליו. כמו כן
יבוארו בפרק זה דיני יבום של יבם קטן.

משנה

הָאִשָּׁה שֶׁחָלָה בְּעֵלָה לְמִדְּיַת הָיָם, וְכָאֵם וְאִמְרוּ לָהּ – בֹּא עַד אֶחָד
ואמר לה מִת בְּעֵלֶיךָ, וְנִישַׁת בְּרִשּׁוֹת בֵּית דִּין עַל פִּי עֵדוּתוֹ שֶׁל הָעַד,
וְאַחֲרַי כִּךְ בָּא בְּעֵלָה הַדּוֹבֵר שֶׁנִּישׁוּאָהּ לִשְׁנֵי הוּי בְּאִסּוּר, בעודה
אשת איש. תִּצָּא מִזֶּה וּמִזֶּה – מבעלה הראשון, ומהשני שנשאה,
כְּדִין אִשָּׁה אִישׁ שֶׁנִּבְעֵלָה בְּאִסּוּר, שֶׁנֶּאֱסָרָת לִבְעֵלָה לְבִדּוּעָה. ואם
היא רוצה להנשא לאיש אחר, צָרִיכָה גַּם מִזֶּה וּמִזֶּה. ואין לה בְּתוּכָה
– מנה או מאתים שיש לכל אשה נשואה, או תוספת כתובה
שהתחייב לה הבעל, וְלֹא פִדּוֹת – אם אכל אחד מהם פירות מנכסי
המלוג שלה קודם שחזר הראשון, אִינוּ חַיִּיב לְהַשִּׁיבָם לָהּ, וְלֹא
מְזוֹנָת – אין אחד מהם חייב לזונה, וְלֹא בְּלָאוֹת – בגדים שהכניסה
לבעלה ונשחקו ובלו, ואף שכל אשה נוטלת אותם בשעת
הגירושין, היא אינה נוטלת אותם, ובכל הדברים האמורים, אין
לה תביעה אֶל זֶה וְלֹא עַל זֶה – לא על הראשון ולא על השני.
ואפילו אם כבר נִמְלָה – תפסה מעות בשביל אחד מהדברים
האמורים למעלה, בֵּין מִזֶּה וּבֵין מִזֶּה, תִּחְזֹר.
מביאה המשנה דינים נוספים שקנו חכמים אשה זו: וְהָיָה שִׁיּוּלָד
לָהּ הוּא מְמִזָּה, בֵּין אִם יוּלָד מִזֶּה וּבֵין אִם יוּלָד מִזֶּה, שאם יוולד
מהראשון, שבא עליה לאחר שנאסרה עליו, הוא ממזר מדרבנן,
ואם יוולד מהשני, הוא ממזר מן התורה. ואם הבעל הראשון
והשני הם כהנים, לֹא זֶה וְזֶה מְטַמָּא לָהּ – אסור לשניהם להטמא
לה כשתמות.

המשנה מונה עתה דינים שהפסידו בהם חכמים את זכותו של
הבעל: וְלֹא זֶה וְזֶה וְאֵלֵּים, לֹא בְּמִצְוֹתָהּ, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְלֹא
בְּחִפְזָהּ נִדְרֶיהָ.
המשנה ממשיכה להביא את הדינים של אשה זו: הָיְתָה בֵּית יִשְׂרָאֵל,
נִפְסָלָה מִן הַכְּהֻנָּה – אסורה להינשא לכהן, כְּדִין זִוְנָה. ואם היתה
בֵּית לֵוִי, נִפְסָלָה מִן הַמַּעֲשֵׂר, וְכֵת בֶּתָן נִפְסָלָה מִן הַתְּרוּמָה. ואין יוֹרְשֵׁין
שֶׁל זֶה וְיוֹרְשֵׁין שֶׁל זֶה יוֹרְשֵׁין אֶת בְּתוּכָתָהּ. ואם מתו הראשון והשני
בלא בנים, אָחִיו שֶׁל זֶה וְאָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלְצִין לָהּ, וְלֹא מִיִּבְמִי, אחיו
של הראשון חולץ לה כְּדִינוּ מְדֹאֲרִייתָא, אבל אינו מייבם משום
שקנסוה חכמים, ואף אחיו של השני חולץ לה מתקנת חכמים,
אבל אינו מייבם אותה, שהרי אינה אשת אחיו.

סְרִיקָא וְיִהְיֶה שְׁהִיא מְעוּבֶרֶת גּוֹפָא מְלִיא – הגוף מלא, ויש
לה יותר קשר למשפחת ישראל משום שהעובר שיקרא בעתיד
זרע ישראל נמצא בגופה, אֲכָל אֶת הַנֶּלְמָד מִהַפְסוֹק 'וְזָרַע אִין לָהּ',
דהיינו כאשר יש לה ולד, דְּמַעֲרִיקָא גּוֹפָא סְרִיקָא וְיִהְיֶה שְׁהִיא גּוֹפָא
סְרִיקָא, ואין לה שייכות כל כך עם הולד שתחשב בגללו כקשורה
למשפחת ישראל, אִימָא לֹא תִפְסַל מִלֵּאכּוֹל בְּתִרּוּמָה, צְרִיקָא – לכן
צריך את הפסוק 'וְזָרַע אִין לָהּ' ללמד שאם יש לה ולד מִיִּשְׂרָאֵל
אינה חוזרת לבית אביה.

הברייתא שהובאה לעיל (ע"א) הזכירה שבייבום עשה ולד מת כחי
ובתרומה לא עשה מת כחי, וכן הזכירה שבייבום לא עשה ולד מן
הראשון כולד מן השני ובתרומה עשה. הגמרא שואלת על דינים
אלו, ותחילה נותנת סימן לשאלות הנידונות להלן: סִימָן (אמר
לִיה) לֹא נַעֲשֶׂה (מעשי"ה) [ונַעֲשֶׂה] בְּמִיתָה, נַעֲשֶׂה וְלֹא נַעֲשֶׂה
בְּיָלָד, (יבם) [יבום] וְתְרוּמָה, וְיָבוֹם וְתְרוּמָה, סִימָן.

שואלת הגמרא: אִמָּר לִיה רַב יְהוּדָה מְדַאֲסַקְרָתָא לְרַבָּא, לֹא נַעֲשֶׂה
בְּנִים מִתִּים בְּחַיִּים לְעֵינֵי יָבוֹם – שאם בשעת מיתתה היה לבעל כן
ולא היתה זקוקה אשתו ליבום, ולאחר מכן מת הבן, יש לנו לומר
שלא יחשב כחי והאשה תזקק עכשיו ליבום, ונלמד זאת מִקֵּל
וְחוֹמֶר מאכילת תרומה, ומה בְּמִקְוִים וְיָבוֹם] – בתרומה] שְׁעֵשָׂה הכתוב וְלָד
מִן הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני לְפִטְרָה מִן הַתְּרוּמָה – שאם
יש לבת כהן ולד מִיִּשְׂרָאֵל וחזרה ונישאת לישראל אחר ומת בלי
בנים, הולד מהראשון פוטלה מאכילת תרומה, ומאידך לֹא נַעֲשֶׂה
מִתִּים בְּחַיִּים – שאם בעלה הישראל מת והיה לה בן ממנו וגם הוא
מת, חוזרת לאכילת תרומה, נמצא שכן מבעל ראשון יש לו יותר
כח מבן [מהבעל השני] שמת, אם כן מִקְוִים וְיָבוֹם] – שְׁלֹא נַעֲשֶׂה בו
הכתוב וְלָד מִן הבעל הראשון בְּיָלָד מִן השני לְפִטְרָה מִן הַיָּבוֹם –
שאם יש לה בן מבעלה הראשון, ומת בעלה וחזרה ונישאת לאחר
ומת בלי בנים, אינה נפטרת מיבום, נמצא שבייבום אין כח ביד הבן
מבעלה הראשון לפטורה, אִינוּ דִּין שְׁלֹא נַעֲשֶׂה מִתִּים בְּחַיִּים, ואם
ימות הבן תצטרך עתה להתיבם או לחלוץ. השיב לו רבא: תלמוד
לומר – למדנו הכתוב (משלי א' ד') 'דְּרִיכָהּ' – [של התורה] דְּרִיכָהּ נַעֲם,
וְכָל נְתִיבָתֶיהָ שְׁלֹם, ובאופן שתינשא לאדם אחר קודם שימות
הבן, אין זה דרכי נועם שאשה נשואה תזקק לחליצה מחמת שבנה
מבעלה הקודם מת לאחר שנשאה, שכן מתנגה היא על בעלה
בכך, ויבואו ליד קטטה, ועל כרחך שכאשר אמר הכתוב בענין
יבום (דברים כה ד') 'ובן אין לו', הכוונה בשעת מיתתה.

עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: וְנַעֲשֶׂה מִתִּים בְּחַיִּים
לְעֵינֵי תְרוּמָה, שבת כהן שבעלה הישראל מת והיה לה בן ממנו
ומת הבן, לא תחזור לאכילת תרומה כאילו הוא חי, ונלמד זאת
מִקֵּל וְחוֹמֶר מיבום, ומה בְּמִקְוִים וְיָבוֹם] שְׁעֵשָׂה הכתוב וְלָד מִן
הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני לְפִטְרָה מִן הַיָּבוֹם כאשר מת
בעלה השני בלא בנים, ומאידך עָשָׂה בו הכתוב מִתִּים בְּחַיִּים –
שאם מת הבן לאחר זמן, אינה חוזרת להתחייב ביבום, אם כן מִקְוִים
וְיָבוֹם] – בתרומה] שְׁעֵשָׂה בו הכתוב וְלָד מִן הבעל הראשון בְּיָלָד מִן השני,
לְפִטְרָה מִן הַתְּרוּמָה, שהבן מהבעל הראשון פוטלה מתרומה, אִינוּ
דִּין שְׁעֵשָׂה בו בנים מִתִּים בְּחַיִּים, לפוטלה מן התרומה אף לאחר
מיתת הבן. השיב לו רבא: תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'וְזָרַע אִין
לָהּ, שחוזרת לאכול בתרומה אם אין לה ילד מהזר, וְהָא יֵשׁ אִין לָהּ
– והרי אין לה שהרי הוא מת.

עוד שאל רב יהודה מדאסקרתא את רבא: וְנַעֲשֶׂה וְלָד מִן הבעל
הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני לְעֵינֵי יָבוֹם – שכן מהבעל הראשון
יפטור מיבום, ונלמד זאת מִקֵּל וְחוֹמֶר מתרומה. ומה בְּמִקְוִים
וְיָבוֹם] – בתרומה] שְׁלֹא עָשָׂה בו הכתוב בנים מִתִּים בְּחַיִּים לְעֵינֵי אִכִּילַת
תְּרוּמָה, אלא חוזרת לאכול בתרומה לאחר מיתת הבן מהישראל,
עָשָׂה בו וְלָד מִן הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני לפוטלה
מתרומה. נמצא שכן מהבעל הראשון יש יותר כח מבן [מבעלה
השני] שמת, מִקְוִים וְיָבוֹם] שְׁעֵשָׂה בו הכתוב בנים מִתִּים בְּחַיִּים
לְעֵינֵי יָבוֹם, שיש כח לבן לפטור מיבום אף לאחר שמת, אִינוּ דִּין
שְׁעֵשָׂה בו וְלָד מִן הבעל הראשון בְּיָלָד מִן הבעל השני, ויהיה כח

המוחזקת לנו כאשת איש, להינשא.
מביאה הגמרא ענין נוסף שמצאנו בו שעד אחד נאמן: והנן נמי
במשנה בכריתות (א) לגבי חיובי קרבן חטאת, אם עד אחד אומר
לו לאדם אכלת חלב, וחייב אתה להביא קרבן חטאת, והוא –
האדם עצמו אומר לא אכלתי, פטור מקרבן. ויש לדייק, דשקלא
שהוא פטור מקרבן היינו משום דאמר לא אכלתי, והוא מכחיש את
דברי העד, הא אם אישתיק – שחק ולא הכחיש את העד, מהימן
העד לחיוב קרבן מן התורה, ואין אנו חוששים שמא העד משקר,
ונמצא שאותו אדם מביא בהמת חולין ומקריבה בעזרה שיש בזה
איסור תורה, אלמא, עד אחד מהימן מדאורייתא להתיר איסורים.
וכיון שהתברר מכל המקומות הללו שעד אחד נאמן, מבררת
הגמרא: קאן לן – מנין לנו שעד אחד נאמן מהתורה להתיר
איסורים. מבארת הגמרא: דתנא בברייתא, נאמר בתורה לגבי
חיוב קרבן חטאת (ויקרא ד כח) 'א' הודע 'א'יו ופלאו אשר חטא
ותביא קרבנו שערית עזים תמימה נקבה, ויש לדרוש מתבית
'א'יו שחיוב קרבן הוא דוקא אם נודע לו החטא מידיעת עצמו,
ולא שיודיעהו אחרים את חטאו. מבררת הברייתא: יבול היית
לומר שאף על פי שאינו מכחישו לעד יהא פטור מלהביא קרבן,
כיון שסוף סוף הידיעה על החטא באה לו על ידי העד, תלמוד
לומר 'א' הודע 'א'יו מכל מקום, דקדק הכתוב וכתב 'הודע' ולא
כתב 'ידע' ללמד שאף כשידיעתו היא רק על ידי העד, כיון שאינו
מכחישו, הרי הוא נחשב כידעת עצמו, וחייב קרבן. מסיימת
הגמרא את ראיתה: הני דמי – ובאיזה אופן הוצרכה הברייתא
ללמוד מהפסוק שידיעה מכם עדות נחשבת כידיעה, אילימא דאית
תרי – אם נאמר שמדובר כשבאו שני עדים והעידו שאכל חלב,
ולא קא מכחיש להו – והוא עצמו אינו מכחיש את דבריהם, אם כן
קרא לפה לי, והרי דין פשוט הוא ששני עדים נאמנים, ובודאי עליו
להביא קרבן. אלמא לאו, מדובר בחד – שרק עד אחד העיד על כך,
ובזה דרשה הברייתא מהפסוק דכי לא קא מכחיש ליה, מהימן –
שאם אינו מכחיש את העד נאמן העד לחיוב קרבן, וסומכים
עדותו לחיוב בקרבן ואוכלים הכהנים את הבשר, ואין חוששים
שמא הוא משקר ונמצא שאכלו חולין בעזרה. שפע מינה – ומוכח
מדיון זה שעד אחד נאמן מהתורה להתיר איסורים.
הגמרא ממסה לדחות את הראיה מהברייתא. מקשה הגמרא:
וממאי דמשום דמהימן – מנין שחיובו בהבאת קרבן הוא משום
נאמנותו על העד, דלמא זהו משום דקא שתיק כשהוא שומע את
העד שאומר שאכל חלב, ושתיקה כהודאה קרי, וחייב בקרבן
מחמת הודאתו שחטא ולא מחמת עדות העד, ולעולם עד אחד
אינו נאמן להתיר איסורים. מוסיפה הגמרא ומוכיחה שסיבת
החיוב היא מחמת ששתיקה כהודאה: תדע, דתנא בסיפא של
המשנה בכריתות אפרו לו שנים אכלת חלב, והוא מכחיש ואומר
לא אכלתי, פטור. רבי מאיר מהימן, ומבאר רבי מאיר את טעמו,
אמר רבי מאיר, קל וחומר, אם הכיאותו שנים ליד מיתת המוקד –
אם שני עדים יכולים לחיוב מיתה, אם יעידו עליו שהרג את
הנפש, אף שהוא מכחיש ואומר לא הרגתי, האם לא יביאנהו ליד
קרן הקל, ובודאי שיוכלים לחיוב קרבן אף שהוא מכחיש. אפרו
לו חכמים, אף שבכל דבר עדים נאמנים נגד דבריו, לגבי קרבן
נאמן האדם עצמו יותר מהעדים, שכן מה אם רצה לומר לעדים,
אמנם כדבריהם שאכלתי חלב, אף מויד הייתי בכך, ואיני חייב
קרבן, כשזה אין העדים יכולים להכחישו ולומר שגוג היית, לכן
אף כשאומר לא אכלתי כלל, נאמן במיגו שהיה אומר מזיד הייתי,
ומבטל את חיוב הקרבן שעל ידי העדים. מסיימת הגמרא את
ראיתה: וכיון שנחלקו חכמים על רבי מאיר בסיפא, לגבי שני
עדים, יש לברר, ברישא, לגבי עד אחד האומר אכלת חלב,
שמודים חכמים שאם הוא שותק מחיבו העד קרבן,

המשנה מביאה תנאים החולקים על דברי תנא קמא בחלק
מדבריו: רבי יוסי חולק על דברי תנא קמא הסובר שאין לה כתובה
כלל, ואומר שיש לה כתובה, וכתובתה על נכסי בעלה הראשון. רבי
אליעזר חולק על דברי תנא קמא שאמר שאין הראשון והשני
זכאים במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה ואומר, שהראשון
זכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, שלא קנסו חכמים
את בעלה הראשון בדברים שהם לטובתו. רבי שמעון חולק על
דברי תנא קמא שאמר שאם מתו אין אחי שניהם מייבמים אותה,
ואומר, שביאתה על ידי יבום או חליצתה מאחיו של ראשון, שפירקת
היא לכתחילה את צרתה, ושלא כדברי תנא קמא שלכתחילה
אסור לו לייבמה. ועוד חולק רבי שמעון על דברי תנא קמא שאמר
שאם בא עליה הראשון הולד ממזר מדברי סופרים, ואילו רבי
שמעון סובר שאין תולד ממנו ממזר, אפילו מדברי סופרים.
המשנה מבארת עתה את דינה איש שנישאת על פי שני
עדים: ואם ניסת שלא ברשות בית דין, שבאו שני עדים ואמרו לה
מת בעליך וניסת על פיהם, שבאופן זה היא מותרת להינשא
מעיקר הדין ואינה צריכה לרשות בית דין, ואחר כך חזר בעלה
הראשון, מותרת לחזור לו, כיון שהיתה אנוסה במה שנישאה
לשני, ואשת איש שנאנסה אינה נאסרת על בעלה.
המשנה מביאה חילוק נוסף בין הנישאת על פי עד אחד לבין
הנישאת על פי שנים: ניסת על פי בית דין, והינו על פי היתר של
עד אחד, תצא מבעלה הראשון והשני וכמו שהתבאר, ופירקהו
הקרבן – חטאת, כדן יחיד שעשה בהוראת בית דין שפטור מקרבן.
אבל אם לא ניסת על פי בית דין, אלא על פי שני עדים, תצא
מבעלה השני והיא חייבת בקרבן חטאת, כיון שלגבי חיוב קרבן
אינה נחשבת אנוסה אלא שוגגת, שזיה לה להמתין. אומרת
המשנה: ופה כח בית דין, כשנשאת על פיהם, שפירקהו מן הקרבן,
וכמו שהתבאר שאם נשאת על פי עד אחד ובהיתר בית דין,
פטור מקרבן.
המשנה מביאה אופן שאף כשהתירוה בית דין להינשא חייבת
קרבן: הורוה בית דין שהיא מותרת לינשא, והלכה וקללה, כגון
שהיתה אלמנה ונישאת לכהן גדול, או גרושה לכהן הדיוט, וכן
אם עברה על שאר איסורי לאוין של נישואין, חייבת בקרבן, כיון
שלא התירוה בית דין אלא לינשא לאחר כדן, ולא לעבור איסורים.
וכיון שנישואיה היו באיסור, חייבת קרבן.
נמרא
שנינו במשנה: 'באו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואחר כך בא
בעלה תצא מזה ומוזה'. הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין זה.
מדייקת הגמרא: מרבהני בסיפא של המשנה שאם נשאת שלא
ברשות בית דין מותרת לחזור לו – לבעלה הראשון, ולא קנסוה
בכל הקנסות המבוארים ברישא, בודאי הכוונה שנשאת שלא
ברשות בית דין, אלא בעדים, שסמכה האשה על דברי שני עדים
שאמרו לה 'מת בעליך', ולא היתה זקוקה להיתר בית דין כדי
להינשא. ואם כן מקלל ו-משמעו דרישא של המשנה, שקנסוה בכל
הקנסות, עוסקת באופן שניסת ברשות בית דין שהתירוה להינשא
ובעדותו של עד אחד שהעיד שמת בעלה. ולפי זה יש לדייק, אלמא
– מוכח, שעד אחד נאמן מן התורה להתיר את האשה להינשא,
ולכן התירו לה בית דין להינשא על פיו.
מביאה הגמרא ראייה נוספת לכך שעד אחד נאמן: והנן נמי במשנה
להלן (קכב) לענין שמשאיין אשה על פי עד אחד, הוהקוין להיות
משיאין אשת איש שהעידו עליה שמת בעלה עד מפי עד, ואפילו
אשה, שהיא פסולה לסתם עדות, שמעידה ששמעה מפי אשה
אחרת, ואשה מפי עד ומפי שפחה, ומשמע שלעדות אשה אפילו
עד אחד נאמן, אלמא, עד אחד מהימן מן התורה להתיר את